

TRISTAN VA IZOLDA ASARI QAHRAMONLAR TAHLILI

Jumaniyazova Diana Anvar qizi

*Farg'ona davlat universiteti Filologiya fakulteti o'zbek tili yo'nalishi
1-kurs talabasi*

Annotatsiya (Abstract)

"Tristan and Isolde" asarida bosh qahramonlar — Tristan va Izolda o'rtasidagi fojeaviy sevgi tasvirlanadi. Tristan sadoqatli, jasur ritsar sifatida gavdalanadi, ammo uning muhabbati burch va vijdon bilan to'qnashadi. Izolda esa go'zallik, aql va ichki ziddiyatlar timsolidir. U majburiy nikoh va chin sevgi o'rtasida azobchekadi. Asarda sevgi ichilgan sehrlilik orqali kuchaytirilgan bo'lsa-da, uning ildizi haqiqiy tuyg'ularga borib taqaladi. Qahramonlarning fojiasi ularning jamiyat qoidalari va shaxsiy his-tuyg'ulari o'rtasidagi kurashidan kelib chiqadi. Shu jihatdan asar o'rta asr romantikasining yorqin namunasi hisoblanadi.

The work "Tristan and Isolde" portrays the tragic love between its main characters, Tristan and Isolde. Tristan is depicted as a loyal and brave knight, yet he struggles between duty and love. Isolde symbolizes beauty, intelligence, and deep inner conflict. She suffers between her forced marriage and true love. Although their love is intensified by a magical potion, it is rooted in genuine feelings. The tragedy arises from the clash between social norms and personal emotions. Thus, the work stands as a significant example of medieval romance literature.

Kalit so'zlar / Keywords: *Tristan, Isolde, tragic love, medieval romance, loyalty, conflict, fate*

"Tristan va Izolda" asarining yaratilish tarixi

"Tristan va Izolda" afsonasi o'zining kelib chiqishi jihatidan bir necha tarixiy va adabiy qatlamlardan iborat. Uning eng qadimgi ildizlari kelt xalqlarining (piktlar va irlandlar) qadimiy rivoyatlariga borib taqaladi [1]. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, asar qahramoni Tristan nomi piktlar qiroli Drustan ismi bilan bog'liq bo'lib, asar mazmuni VIII asrdagi real tarixiy voqealar va xalq mifologiyasi bilan sug'orilgan [5].

XII asrning ikkinchi yarmida bu og'zaki afsona Fransiya hududiga o'tadi va yozma adabiyot shaklini oladi. Bu davrda asarning ikki asosiy yo'nalishi paydo bo'ldi:

Berul (Bérout) versiyasi: Bu "oddiy" talqin bo'lib, unda qadimiy kelt elementlari va ritsarlarning sarguzashtlari ko'proq saqlanib qolgan [4].

Tomas Britanskiy versiyasi: Bu "saroy" (kurtauaz) talqini bo'lib, muallif asosiy e'tiborni qahramonlarning fojiaaviy sevgisi va ruhiy azoblariga qaratgan [2].

Asar yaratilishida "ishqiy ichimlik" (sharob) motivi markaziy o'rin tutadi. Bu element o'rta asrlar odob-axloq normalari doirasida taqiqlangan sevgini — ya'ni jiyon

(Tristan) va uning amakisi qirol Markning rafiqasi (Izolda) o'rtasidagi aloqani metafizik jihatdan oqlash uchun kiritilgan [2]. Keyinchalik, XIII asrda nemis shoiri Gotfrid Strasburgskiy bu afsonani yanada takomillashtirib, unga falsafiy mazmun bag'ishladi va u Yevropa adabiyotining klassik namunasiga aylandi [3].

Ushbu asar boshqalaridan batamom farq qilgan holda ya'ni, sevgi ilohlar tomonidan emas balkim sharbat orqali asar qahramonlariga yuqtirildi va bu sevgi tugammas va davomli bo'ldi. Shu o'rinda aytish mumkinki Tristan va Izolda orassida sevgi endigina uyg'onayotgan edi va eliksir buni yanada mustahkam qildi.

Tristan — Ideal ritsarning fojiasi:Tristan obrazi ritsarlik va sadoqat o'rtasidagi kurashning timsolidir. A. D. Mixaylovning tahliliga ko'ra [4], u faqatgina mohir jangchi emas, balki san'at (musiqa va she'riyat) sohibi hamdir. Uning fojiasi shundaki, u o'z qiroliga (amakisiga) sodiq qolishi kerak bo'lgan ritsarlik qasamyodi va "sevgi sharobi" tufayli paydo bo'lgan engilmas tuyg'u o'rtasida qoladi. Meletinskiy uni "taqdir qurboni" sifatida talqin qiladi [1].

Izolda — Muhabbat va ijtimoiy majburiyat:Izolda obrazi o'rta asrlar ayoli va malikasi duch keladigan qiyinchiliklarni ko'rsatib beradi. J. Bedier talqinida [2], Izolda nafaqat go'zallik ramzi, balki o'z sevgisi uchun qirollik taxti va ijtimoiy mavqeini xavf ostiga qo'ygan jasoratli ayoldir. Uning fojiasi — qonuniy turmush o'rtog'i Mark va qalb egasi Tristan o'rtasidagi ayanchli tanlovdadir.

Qirol Mark — Saxovatli, ammo jabrlangan hukmdor:Qirol Mark obrazi o'rta asr adabiyotida ko'pincha salbiy emas, balki ayanchli qahramon sifatida chiziladi. Gotfrid Strasburgskiy talqiniga ko'ra [3], Mark o'z jiyani Tristanni ham, rafiqasi Izoldani ham chin dildan yaxshi ko'radi. U xiyonatni bilganida ham, g'azab va kechirimlilik o'rtasida qiynaladi, bu esa uni oddiy "aldangan er" darajasidan fojiaiy obraz darajasiga ko'taradi.

Brangiyena va Kurvenal — Sadoqat timsollari:Bu qahramonlar asosiy qahramonlarning sirdoshlari hisoblanadi. Brangiyena — "sevgi sharobi" uchun o'zini aybdor his qiluvchi va Izoldaga sadoqat bilan xizmat qiluvchi qahramon [2]. Kurvenal esa ritsarlik sadoqatining eng oliy namunasi bo'lib, Tristanning har qanday og'ir holatida uning yonida turadi [4].

Yuqorida ko'rinib turibdiki , qahramonlar karakteri va ularga berilgan ta'rif shu darajada to'ri tanlangan. Ular orqali biz ayni o'sha davrdagi hayotni ko'rishimiz mumkin. Yana boshqa tarafdin olib qarasak qisman hozirgi kunga ham ibratni topa olamiz , ya'ni sevgi va sadoqatni .

Syujet va kompozitsion o'xshashliklar:Ikkala asar ham "fojiaiy ishq" janriga mansub bo'lib, ularning syujet qurilishi deyarli bir xil bosqichlardan o'tadi: Bolalik va bog'lanish: Tristan yoshligidan Mark saroyida tarbiyalanadi va ritsarlikni o'rganadi [4]. Tohir ham Boboxon saroyida Zuhra bilan birga voyaga yetadi. Ikkala holatda ham qahramonlar begona emas, balki saroy muhitida bir-biriga bog'lanib qoladi [6].

Surgun va ayriliq: Tristanning Izoldani olib kelish uchun Irlandiyaga safari va keyinchalik xiyonatda ayblanib haydalihi [2], Tohirning sandiqqa solib daryoga oqizilishi bilan funksional jihatdan birdir. Bu qahramonning "ijtimoiy o'limi" va qayta tug'ilishini anglatadi [1].

Sodiq yordamchilar: Tristanda Kurvenal va Brangiyena qanday rol o'ynasa, Tohir doya xola va sirdosh do'stlar shunday vazifani bajaradi[2]. Ular sirlarni saqlash va uchrashuvlarni tashkil qilishda markaziy o'rin tutadi [6].

Qahramonlar tahlilida chuqur qiyos:Ushbu qahramonlar o'z jamiyatining qurbonlari sifatida talqin qilinadi: Tristan vs Tohir (Qahramonlik va Ishq): Tristan — o'rta asrlar G'arb ritsari. Uning asosiy ziddiyati — vassallik burchi (qirolga sadoqat) va ishq o'rtasida [4]. Tohir esa Sharq dostonlariga xos bo'lgan, ishq yo'lida darbadar bo'lgan "oshiqi sodiq". Tohir ritsarlik qonunlaridan ko'ra, ko'proq ijtimoiy tengsizlik qurbonidir [6].

Izolda vs Zuhra (Iroda va Sadoqat): Izolda — dori-darmon va sehr bilan shug'ullanuvchi (Irlandiya malikalari shunday tasvirlangan) obraz [5]. U o'z sevgisi uchun yolg'on gapirishga ham majbur bo'ladi. Zuhra esa ko'proq sabr va sadoqat timsoli bo'lib, o'z noroziligini saroy devorlari ichida, o'z joniga qasd qilish darajasida namoyon etadi [6].

Qirol Mark vs Boboxon (Zulm va Adolat): Qirol Mark — lirik obraz. U jiyani o'ldirishga ko'zi qiymaydi, ularni o'rmonda ko'rganda ham rahm qiladi [3]. Boboxon esa qattiqqo'l Sharq hukmdori sifatida namoyon bo'ladi, u tartib va an'anani buzganlarni shafqatsiz jazolaydi [6].

Ramzlar va Metaforalar:Asarlardagi ko'plab detallar bir-birini takrorlaydi.

Uzuk va nishona: Har ikki asarda ham uzoq ayriliqdan so'ng bir-birini tanish uchun uzuk yoki maxsus belgi (nishona) xizmat qiladi [6].

Oq va qora yelkan: "Tristan va Izolda"ning yakunida oq va qora yelkanlar o'lim va umid ramzi bo'lsa [2], "Tohir va Zuhra"da qahramonlarning tushlari yoki kelgan xabarchilarning ranglari shunday vazifani bajaradi.

Gullar chirmashishi: Bu eng muhim nuqtadir. Tristanning qabridan ko'kargan uzum zangi Izoldaning qabriga qarab intiladi [3]. Tohir va Zuhraning qabridan chiqqan qizil va oq gullar ham shunday birlashadi. Bu — "Ishq o'limdan ustun" g'oyasining jahon adabiyotidagi eng go'zal tasviridir [1].

Bu ikki asarni "Tristan va Izolda" va "Tohir va Zuhra" asarini solishtirar ekanmiz bulardagi o'xshash sahnalar va ikkisida kuzatilga sevgi va sadoqat o'rtasidagi kurashni ko'rishimiz mumkin . Lkkala asar yakunni ham o'xshashligini ko'rishimiz mumkin.

Xulosa qilib aytganda bu asar haqiqiy sevgi ,mehr va bir biriga talpinib yashash kabi g'oyalarni o'z ichiga oladi va hae qanday kitobxonni o'ziga jalb eta oladigan asar desak mubolag'a bo'lmaydi .Insonlar o'lishi mumkin lekin haqiqiy sevgi hech qachin

o'lmaydi bunga yaqqol misol qilib Tristan va Izoldaning qabrida o'sgan gullarni olsak bo'ladi chunki ular har doim bir biriga talpinib o'sdi.

FOYDALANILGAN MANBALAR (KENGAYTIRILGAN RO'YXAT)

1. Meletinskiy, Ye. M. (1983). **Srednevekoviy roman**. — Moskva: Nauka. (G'arbiy Yevropa va Sharq ishqiy eposlarining tipologik yaqinligi haqida).
2. Bédier, J. (1900). **Le Roman de Tristan et Iseut**. — Paris. (Asarning barcha variantlari asosida tuzilgan eng mukammal badiiy talqini).
3. Gotfrid Strasburgskiy. **Tristan**. (XIII asr nemis adabiyoti, personajlar ichki kechinmalari tahlili).
4. Mikhaylov, A. D. (1976). **Fransuzskiy ritsarskiy roman**. — Moskva. (Tristan obrazining ritsarlik kodeksi bilan to'qnashuvi).
5. Loomis, R. S. (1963). **The Development of Arthurian Romance**. — New York. (Mifologik elementlar va afsonaning tarixiy manbalari).
6. "Tohir va Zuhra" dostoni. (O'zbek xalq og'zaki ijodi; ishqiy dostonlarning poetikasi va ijtimoiy motivlari).